

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

THE POLICIES TO PROMOTE BUDDHIST TOURISM OF WAT THAT NOI, CHANG KLANG DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

พระปลัดอภิวินัย เยี่ยมสวน*, พระครูวิรัตธรรมโชติ มีชัย พุทธสุภะ, พระครูโสภณรัตนบัณฑิต เทพรัตน์ เรืองศรี

Phrapalad Aphiwit Yiamsuan*, Phrakhru Wiratthammachot Michai Buddhasubha,

Phrakru Sophonrattanabundit Theprat Rueangsri

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus,

Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: aphiwit240527@gmail.com

Received 7 May 2024; Revised 25 May 2024; Accepted 18 June 2024

บทคัดย่อ

ความเป็นมาและวัตถุประสงค์: การท่องเที่ยว ถือว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจรวมถึงเป็นรายได้หลักของประเทศ ไทย รัฐบาลจึงมีการวางแผนและปรับเปลี่ยนนโยบายการท่องเที่ยวรวมถึงยุทธศาสตร์ของชาติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา โดยส่งเสริมการกระจายการเดินทางท่องเที่ยว และการเติบโตทางการท่องเที่ยว เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและภูมิภาค เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ วิถีพุทธ แหล่งรวบรวมงานศิลป์ วิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขาล้วนตกเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุและจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย จึงมีนโยบายส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐและเอกชนตระหนักถึงความสำคัญและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการจัดโครงการท่องเที่ยวแนวศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อยและเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย: เป็นการวิจัยผานวิธี มีขอบเขตเนื้อหา นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ นโยบายด้านกายภาพ นโยบายด้านบุคคล นโยบายด้านการประชาสัมพันธ์ นโยบายด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว และสรุปบทสัมภาษณ์ข้อเสนอแนะนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ ด้านกายภาพ บุคคล การประชาสัมพันธ์ และด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธวัดธาตุน้อย ช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม ปีพ.ศ 2566 จำนวน 383 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว กลุ่มพระสงฆ์ฆาธิการ กลุ่มผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำท้องที่ กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มมัคคุเทศก์ รวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถาม ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามเท่ากับ 0.778 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย: พบว่า 1) องค์ความรู้การท่องเที่ยววิถีพุทธ อยู่ในรูปแบบของความศรัทธาและความเชื่อความเลื่อมใสที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม มาเคารพบูชา 2) นโยบายด้านกายภาพ เป็นการประกันการอนุรักษ์และบำรุงรักษาวัด พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม ป้ายข้อมูล ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเน้นย้ำถึงพฤติกรรมที่ให้ความเคารพต่อสถานที่ 3) นโยบายด้านบุคคล ฝึกอบรมบุคลากรพัฒนาทักษะทางภาษาให้

สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) นโยบายด้านการประชาสัมพันธ์ ริเริ่มประชาสัมพันธ์ด้วยความเคารพต่อวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของชาวพุทธ ผ่านแหล่งข้อมูลออนไลน์ และ 5) นโยบายด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว สร้างความร่วมมือกับตัวแทนการท่องเที่ยวและบริษัททัวร์ที่เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวทางจิตวิญญาณหรือศาสนา เป็นความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ โดยเชื่อมโยงทั้งจังหวัด ภูมิภาคทั้งทางถนน ทางอากาศสามารถเชื่อมโยงได้ทุกบริบทของพื้นที่

ความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา: บทความพุทธนวัตกรรมนี้ มีหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ คือ ศรัทธาและปสาทะ ที่มักนิยมใช้คู่กับคำว่าศรัทธาคือความเชื่อเป็นศรัทธาปสาทะ ซึ่งหมายถึง เลื่อมใสด้วยศรัทธา หรือทั้งเลื่อมใสทั้งศรัทธา

สรุป: การนำองค์ความรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ มาประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยวเป็นการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ทางกายและทางจิตวิญญาณต่อสถานที่ท่องเที่ยววิถีพุทธที่ทำให้ผู้มาเที่ยวชม เกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อศาสนาและศาสนสถานนั้น

คำสำคัญ: นโยบาย, การส่งเสริม, ท่องเที่ยววิถีพุทธ, วัตถุประสงค์

Abstract

Background and Objectives: Tourism is considered important to the economy and is the main source of income for Thailand. Therefore, the government plans and adjusts tourism policies, including the national strategy regarding travel continuously. By promoting the distribution of tourism travel and tourism growth, and fostering links between provincial and regional groups, the government aims for building the ability to effectively support tourists who visit Thailand. Additionally, Buddhist tourism provides a source of art collection, technology, and knowledge across various branches. It encompasses valuable works of art such as ancient sites, antiques, murals, and various other cultural artifacts, which are considered to be priceless cultural heritages and contribute to the unique identity of the Thai nation. Consequently, there is a policy to encourage all sectors of society, both public and private, to be aware of its importance and participate in organizing religious tourism projects. The objectives of the research are to study the policies to promote Buddhist tourism of Wat That Noi and to study the suggestions for the policies to promote Buddhist tourism of Wat That Noi in the Chang Klang District of Nakhon Si Thammarat Province.

Methodology: This study employed mixed methodology with a scope of content covering Buddhist tourism promotion policies, which included physical policy, human resources policy, public relations policy, and tourism network policy. It also included a summary of interviews with key informants in terms of suggestions for the policies to promote Buddhist tourism, which comprised the aspects of physical policy, human resources policy, public relations policy, and tourism network policy. The sample comprised 383 individuals who visited Wat That Noi in terms of Buddhist tourism from July to December of 2023. Key informants comprised a total of 20 individuals, which included a group of tourism academics, a group of ecclesiastical administrative officers, a group of local administrative officers, a group of tourists, and a group of tour guides. Data collection involved in-depth interviews and questionnaires, with a reliability

coefficient of 0.778. Data analysis utilized basic statistics, including percentages, means, and standard deviations.

Main Results: The study found the respective findings. First, Buddhist tourism knowledge manifested in the form of faith and belief, providing psychological value for tourists who visited and worshiped. Second, physical policy aimed to ensure temple conservation and maintenance, develop infrastructures, develop transportation, develop information dissemination, reduce environmental impact, and encourage respectful behaviors at religious sites. Third, the human resources policy underlined training and language skill development for personnel to facilitate effective communication. Fourth, public relations policy aimed to initiate respectful engagement with Buddhist culture, traditions, and beliefs through online resources. Fifth, the tourism network policy aimed to build partnerships with travel agents and tour operators that specialized in spiritual or religious tourism, which built the cooperation with various agencies that served tourists with good quality services that connected provinces and regions through land and air transportations and could have connected each context in each area.

Involvement to Buddhaddhamma: This article of Buddhist innovation included Buddhist principles for promoting Buddhist tourism, which consisted of *Saddhā* (Faith) and *Pasāda* (Confidence). Faith, often coupled with belief, embodied the concept of *Saddhā-Pasāda*, which implied being confident by faith or being both confident and faithful.

Conclusions: The application of knowledge of the policies for promoting Buddhist tourism was the integration between tourists' physical and spiritual experiences at Buddhist tourist attractions, which fostered visitors' faith and confidence in the religion and the places of worship.

Keywords: Policy, Promotion, Buddhist Tourism, Wat That Noi

บทนำ

การท่องเที่ยวถือว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก รวมถึงเป็นรายได้หลักของประเทศไทย ในปัจจุบันรัฐบาลจึงมีการวางแผนและปรับเปลี่ยนนโยบายการท่องเที่ยวรวมถึงยุทธศาสตร์ของชาติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันมีการวางแผนเป้าหมายให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ถึง 40 ล้านคนในปี พ.ศ. 2566 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้กำหนดยุทธศาสตร์ให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพให้มีความเติบโตอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมการกระจายการเดินทางท่องเที่ยว และการเติบโตทางการท่องเที่ยว เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและภูมิภาค สร้างการรับรู้เอกลักษณ์ของพื้นที่โดยมุ่งเสริมยุทธศาสตร์การกระจายนักท่องเที่ยวไปสู่ภูมิภาค เพื่อให้เกิดเม็ดเงินหมุนเวียนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยว และกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นรักและหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นระบบเศรษฐกิจของประเทศให้มีความเข้มแข็งและเติบโตอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันก็ยังสามารถเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านอันจะนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานรวมกันอย่างเป็นระบบ (National Statistical Office, 2014)

นับจากอดีตพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลป์ วิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขา ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า

เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุและจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดหรือศาสนสถาน ได้กลายเป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนต่างให้ความสนใจเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นเหตุให้วัดหรือศาสนสถานบางแห่งได้ปรับบทบาทใหม่เพิ่มจากเดิมที่เคยจำกัดไว้สำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติกิจของสงฆ์และศาสนพิธีของชาวบ้าน หรือเป็นสถานที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในชุมชนในแต่ละวัดนั้นตั้งอยู่ กระทั่งกลายมาเป็นสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างถิ่น (Bowonkulpa, B., 2014) กรมการศาสนาจึงมีนโยบายส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐและเอกชนตระหนักถึงความสำคัญและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการจัดโครงการท่องเที่ยวแนวศาสนาให้มากขึ้นเพื่อกระตุ้นให้เกิดความรักความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ทั้งยังมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาและจัดระบบการท่องเที่ยวภายในวัดหรือศาสนสถานให้เหมาะสมและมีการบริการที่ดีสามารถสร้างความเลื่อมใสศรัทธา แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ (Phrakhru Phawanaphothikhun Somchai Kantasilo, & Phra viman Gambhirapanno, 2017)

วัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งขึ้นโดยความประสงค์ของพ่อท่านคล้าย (พระครูพิศิษฐ์อรรถการ) พระเกจิอาจารย์ที่ชาวใต้เลื่อมใสศรัทธาอย่างสูงยิ่งรูปหนึ่งซึ่งศิษยานุศิษย์และประชาชนที่เคารพนับถือศรัทธาพ่อท่านคล้ายได้เชื่อถือถึงความศักดิ์สิทธิ์ของวาจาพูดอย่างไรเป็นอย่างนั้น ได้ชื่อว่าเป็นเทวดาเมืองคอน เทพเจ้าแห่งแดนใต้ ปัจจุบันสระ ป่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์ ประดิษฐานอยู่ในองค์พระเจดีย์ สังขารพ่อท่านคล้ายซึ่งว่ากันว่าแข็งเป็นหินที่ชาวบ้านนับถือและศรัทธาด้วยแล้วก็ยิ่งทำให้ผู้คนหลั่งไหล เข้ามาสักการบูชากันมากยิ่งขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวจึงมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าประเทศไทยมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนคนในชุมชนมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา แต่ยังพบว่าวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาจำนวนมาก มีการบริหารยังไม่เหมาะสม โบราณวัตถุ โบราณสถาน หรือทรัพยากรท่องเที่ยวถูกปล่อยให้เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ทั้งยังไม่มีวิธีการดูแลรักษาหรืออนุรักษ์อย่างถูกวิธี คนในชุมชนจำนวนมากยังไม่เห็นคุณค่าของมรดกทางศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งยังขาดบุคลากรมาอำนวยความสะดวกหรือให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว โดยหลายวัดที่มีนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก คนที่มาทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวก็มักจะมีการแสวงหาผลประโยชน์ด้วย และยังเป็นสาเหตุให้คนในชุมชนขัดแย้งกันเอง สะท้อนให้เห็นว่าชาวพุทธจำนวนมากยังขาดจิตสำนึกในการดูแลรักษาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวภายในวัด จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ทราบแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อยและเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการจัดเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม ควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Chomphu Wong, 2011) ซึ่งเป็นการจัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1. **ดำเนินการวิจัย** ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยคัดเลือกประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธวัดธาตุน้อย ช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2566 จำนวน 383 คน โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่ายแก่ประชาชนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดธาตุน้อยในแต่ละวัน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย นักวิชาการมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และนักวิชาการอิสระ จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการ ประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 4 รูป กลุ่มที่ 3 ได้แก่ กลุ่มผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำท้องที่ ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 4 ได้แก่ นักท่องเที่ยว ประกอบด้วยกลุ่มท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดธาตุน้อยทั้งชาวไทยและต่างชาติ จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 5 ได้แก่ กลุ่มมัคคุเทศก์ ประกอบด้วย ไกด์นำเที่ยว จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 20 รูปคน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง วิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม มีค่าเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.778 ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Checklist) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ นโยบายด้านกายภาพ นโยบายด้านบุคคล นโยบายด้านการประชาสัมพันธ์ นโยบายด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัย ถึง พระครูถาวรพิสุทธิ์ เจ้าอาวาสวัดธาตุน้อย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนนักท่องเที่ยว และตรวจสอบความถูกต้องของข้อความในการตอบแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง ได้ทั้งหมด 383 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อแนวทางนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ วิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาโดยการตีความ สร้างข้อสรุป จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุป แบบบรรยายเชิงพรรณนา วิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลค่าสถิติพื้นฐานต่าง ๆ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

Table 1 Average and Standard Deviation of Buddhist Tourism Promotion Policies at Wat That Noi, Chang Klang District, Nakhon Si Thammarat Province

(n = 383)

Exploring the Buddhist Culture of Wat That Noi	Promotion level		
	$\bar{x}$	S.D.	Level
1. Physical Policy	4.03	0.46	Good
2. Human resources Policy	3.98	0.43	Good
3. Public relations Policy	3.94	0.55	Good
4. Tourism network Policy	3.62	0.43	Good
Total	3.89	0.36	Good

จาก Table 1 พบว่า โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยแปลผล อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.89$, S.D. = 0.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นกัน และได้เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ ได้แก่ นโยบายด้านกายภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 นโยบายด้านบุคคล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 นโยบายด้านการประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 และนโยบายด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62 ตามลำดับ

ทั้งนี้ เนื่องจากได้มีการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านกายภาพ บุคลากร การประชาสัมพันธ์และโยยเป็นเครือข่าย การท่องเที่ยว ที่ดำเนินการเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและบรรลุวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยววิถีพุทธ ประกอบด้วยบารมีในองค์พ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาและเลื่อมใส ตามที่แนวคิดของ กรมการศาสนา กล่าวว่า วัดที่ส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยว วัดต้องจัดการ ด้านสถานที่ ด้านบุคลากรของวัด การจัดกิจกรรม ภายในวัด จัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวในวัด จัดการเรื่องของการโฆษณาประชาสัมพันธ์ จัดให้มีเจ้าหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานพัฒนาอื่น ๆ และจัดให้มีการประเมินผล (Department of Religious Affairs, Ministry of Culture, 2014) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ หยีฟาง แซ่ฟาง เรื่อง การนำนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ไปปฏิบัติของบุคลากร องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวัตถุประสงค์และมาตรฐานนโยบาย ด้านความตั้งใจของผู้ปฏิบัติ ด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร ด้านทรัพยากรนโยบายอยู่ในระดับมาก (Saefang, 2021)

นโยบายด้านกายภาพ มีค่าเฉลี่ยแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องจาก นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธวัดธาตุน้อย มีการพัฒนาฟื้นฟูบูรณปฏิสังขรณ์ดูแลรักษาความสะอาดและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเข้าถึงได้ง่าย และให้มีทัศนียภาพที่สวยงามก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ตามที่แนวคิดของ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี กล่าวว่า หลักเกณฑ์การพิจารณาและการกำหนดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวคือ ความมีชื่อเสียงปัจจุบัน คุณค่าด้านการท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม และข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งด้านพื้นที่และด้านบริการสาธารณูปโภค รวมถึงปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (Boonyaphak, 2007) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสำราญ ฐานุตโตโม (ประเสริฐซึ่ง) เรื่อง การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน มีแผนงาน คือการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความมั่นคงแข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง ด้วยการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานเก่าให้มีความมั่นคง แข็งแรง และก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนอย่างชัดเจน (Phramaha Samran Thanuttamo Prasertsueng, 2018)

นโยบายด้านบุคคล มีค่าเฉลี่ยแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องจากว่า นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธวัดธาตุน้อย มีการให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดแก่ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ที่ให้บริการช่วยเหลือด้านข้อมูลสารสนเทศแก่นักท่องเที่ยว ด้วยอภัยคามโมตริ มีจิตอาสา ตามที่แนวคิดของ เลิศพร ภาระสกุล กล่าวว่า บทบาทของคนท้องถิ่นหรือผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยว การรับรู้ความคิดเห็นที่นักท่องเที่ยวมีเกี่ยวกับชนชาติที่เขาเข้าไปเยือน อาจเป็นตัวกำหนดความพึงพอใจในการท่องเที่ยวครั้งนั้น และส่งผลให้เกิดการกลับไปเยือนซ้ำอีก หรือไม่กลับมาเยือนอีกเลย (Prasasakul, 2012) ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอุตรภาวนาคุณ (สจจาโสภ) เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในอำเภอนายูง จังหวัดอุดรธานี พบว่า วัดป่าภูก้อน มีปัญหาด้านบุคคล คือยังขาดล่ามแปลภาษา และได้เสนอแนะแนวทางส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในอำเภอนายูง จังหวัดอุดรธานี ด้านบุคคล ว่าควรคัดสรรบุคลากรที่มีความรู้และล่ามแปลหลายภาษา (Phrakru Udonphawanakun Sajjasapho, 2020)

นโยบายด้านการประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธวัดธาตุน้อย มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เป็นจุดเด่นและสำคัญ บันทึก เผยแพร่และจัดเก็บอัตชีวประวัติพ่อท่านคล้าย ผ่านช่องทางออนไลน์ หรือโซเชียลมีเดีย อีกทั้งบทสัมภาษณ์ของ จรรยา โสมนัส กล่าวว่า ต้องใช้ประโยชน์จากโซเชียลมีเดียเพื่อเข้าถึงนักท่องเที่ยวในวงกว้างและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธศาสนา แบ่งปันภาพที่น่าสนใจ เนื้อหาที่ให้อรรถประโยชน์ และเรื่องราวที่น่าสนใจเป็นประจำเพื่อสร้างกระแสและดึงดูดนักท่องเที่ยว (Somanat, 2024) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพย์สุวรรณ์ แซ่ลี เรื่อง รูปแบบเครือข่ายการ

จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมของชุมชนอาลีและชุมชนบ้านอ้อมแก้ว จังหวัดสุรินทร์ ที่กล่าวถึงประเภทของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว มีรายละเอียด คือการพัฒนาสื่อเอกสาร คู่มือแผ่นพับแผนที่การเดินทางโปรแกรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ราคาและสถานที่ติดต่อ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ กับกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็น เฟสบุ๊ก ไลน์ ยูทูบ และเว็บไซต์ต่าง ๆ (Saelee, 2018)

นโยบายด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว มีค่าเปลี่ยนแปลงผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธวัดชาตุน้อย มีการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น จัดสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยววิถีพุทธ ทั้งในระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับ วิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น อีกทั้งบทสัมภาษณ์ของ วารุณี คำศรี กล่าวว่าจำเป็นต้องเชื่อมต่อกับชุมชนชาวพุทธ วัดวาอาราม และวัดในจุดหมายปลายทางที่เครือข่ายครอบคลุม ร่วมมือกับพวกเขาในการจัดกิจกรรม หรือการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เน้นการปฏิบัติ ประเพณี และคำสอนของชาวพุทธ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น และดึงดูดผู้มาเยือนที่สนใจการท่องเที่ยววิถีพุทธ (Khamsri, 2024) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสำราญ ฐานุตโตโม (ประเสริฐซึ่ง) เรื่อง การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ได้เสนอรูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ว่า มีแผนงานคือบูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนาอื่นอย่างสันติสุข โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนาในการพัฒนาวัดและสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างวัด บ้าน ชุมชน ศาสนาอื่น และภาคีเครือข่าย (Phramaha Samran Thanuttamo Prasertsueng, 2018)

2. ข้อเสนอแนะนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดชาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้

นโยบายด้านกายภาพ พบว่า ควรส่งเสริมหลักประกันคุณภาพการอนุรักษ์และบำรุงรักษาวัด ส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ควรมีการติดตั้งป้ายข้อมูลและกระดานล่ำมในสถานที่ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ส่งเสริมทัวร์พร้อมไกด์และโปรแกรมการศึกษาที่นำโดยไกด์ท้องถิ่นที่มีความรู้ ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม นำแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืนไปใช้เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้ผู้พิการสามารถเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยววิถีพุทธได้สะดวก ส่งเสริมพฤติกรรมที่ให้ความเคารพ และส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม นโยบายด้านบุคคล พบว่า ควรส่งเสริมให้พนักงานให้ความเคารพต่อความเชื่อ การปฏิบัติ และประเพณีของชาวพุทธฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการพัฒนาทักษะทางภาษา ที่สามารถให้คำแนะนำและข้อมูลแก่ผู้เยี่ยมชมในภาษาที่พวกเขาต้องการส่งเสริมให้พนักงานพัฒนาฐานความรู้ที่เข้มแข็งเกี่ยวกับสถานที่ทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรม และประเพณี ที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความสำคัญของการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา คำนึงถึงผู้มาเยี่ยมชมคนอื่น ๆ และเคารพพื้นที่ส่วนตัวของพวกเขา รักษาบรรยากาศที่เงียบสงบด้วยการพูดเบา ๆ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับกิจกรรมที่เหมาะสม สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง และประสบการณ์ที่แนะนำซึ่งสอดคล้องกับความสนใจทางจิตวิญญาณของพวกเขา ละเว้นจากการกระทำใด ๆ ที่อาจถือเป็นการไม่เคารพ ส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรชาวพุทธในท้องถิ่น สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและครอบคลุมสำหรับทั้งพนักงานและผู้มาเยือนให้แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งต่อตัวบุคคลและสถานที่ท่องเที่ยว นโยบายด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่า การริเริ่มประชาสัมพันธ์ทั้งหมดดำเนินการด้วยความเคารพต่อวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของชาวพุทธ ต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้เกี่ยวกับสถานที่ทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติ และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สิ่งสำคัญคือต้องรักษาความถูกต้องในสื่อประชาสัมพันธ์ทั้งหมดต้องมีส่วนร่วมและร่วมมือกับชุมชนชาวพุทธ วัดวาอาราม และองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นเพื่อทำความเข้าใจความต้องการ ข้อกังวล และ

แรงบันดาลใจ ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับหลักการของพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านโบรชัวร์ที่ให้ข้อมูล ทัวร์พร้อมไกด์ นิทรรศการเชิงโต้ตอบ และแหล่งข้อมูลออนไลน์ ส่งเสริมความคิดริเริ่มที่ยั่งยืน เช่น การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน และการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้มั่นใจในการอนุรักษ์สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ใช้เทคนิคการเล่าเรื่องเพื่อดึงดูดและ แบ่งปันเรื่องราวสร้างแรงบันดาลใจ เกร็ดความรู้ และประสบการณ์ส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางพระพุทธศาสนา คำสอน และการแสวงบุญ เพื่อสร้างการเชื่อมโยงทางอารมณ์ ต้องสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับสื่อและผู้มีอิทธิพล เพื่อให้สื่อครอบคลุมและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ ต้องใช้ประโยชน์จากโซเชียลมีเดียเพื่อเข้าถึงนักท่องเที่ยว มีการติดตามและประเมินประสิทธิภาพของการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้แน่ใจว่าความพยายามในการประชาสัมพันธ์ สอดคล้องกับเป้าหมายโดยรวมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ นโยบายด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว พบว่า ต้องพัฒนาเว็บไซต์หรือแลนดิ้งเพจโดยเฉพาะที่แสดงให้เห็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธ วัตถุประสงค์ และ จุดหมายปลายทางที่ครอบคลุมมีรูปลักษณะที่ดึงดูดสายตา ใช้งานง่าย และให้ข้อมูล รวมรูปภาพ วิดีโอ และเนื้อหาที่ เกี่ยวข้อง ต้องสร้างและรักษาโปรไฟล์ที่ใช้งานบนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียยอดนิยม เช่น Facebook, Instagram และ Twitter แบ่งปันโพสต์ บทความ และรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ การปฏิบัติ และกิจกรรมทางพระ พุทธศาสนาที่น่าสนใจ ต้องร่วมมือกับบล็อกเกอร์ผู้มีอิทธิพล นักเขียนด้านการเดินทาง และผู้มีอิทธิพลทาง โซเชียลมีเดียที่มีความสนใจในพระพุทธศาสนาหรือการท่องเที่ยว เชื่อมต่อกับชุมชนชาวพุทธ วัดวาอาราม และวัด ในจุดหมายปลายทางที่เครือข่ายครอบคลุม เข้าร่วมนิทรรศการการท่องเที่ยว และการประชุมที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยวและจิตวิญญาณ ร่วมมือกับตัวแทนการท่องเที่ยวและบริษัททัวร์ที่เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวทางจิต วิญญาณหรือศาสนา ต้องเพิ่มประสิทธิภาพเว็บไซต์และเนื้อหาออนไลน์ของวัดชาตุน้อย

องค์ความรู้ใหม่

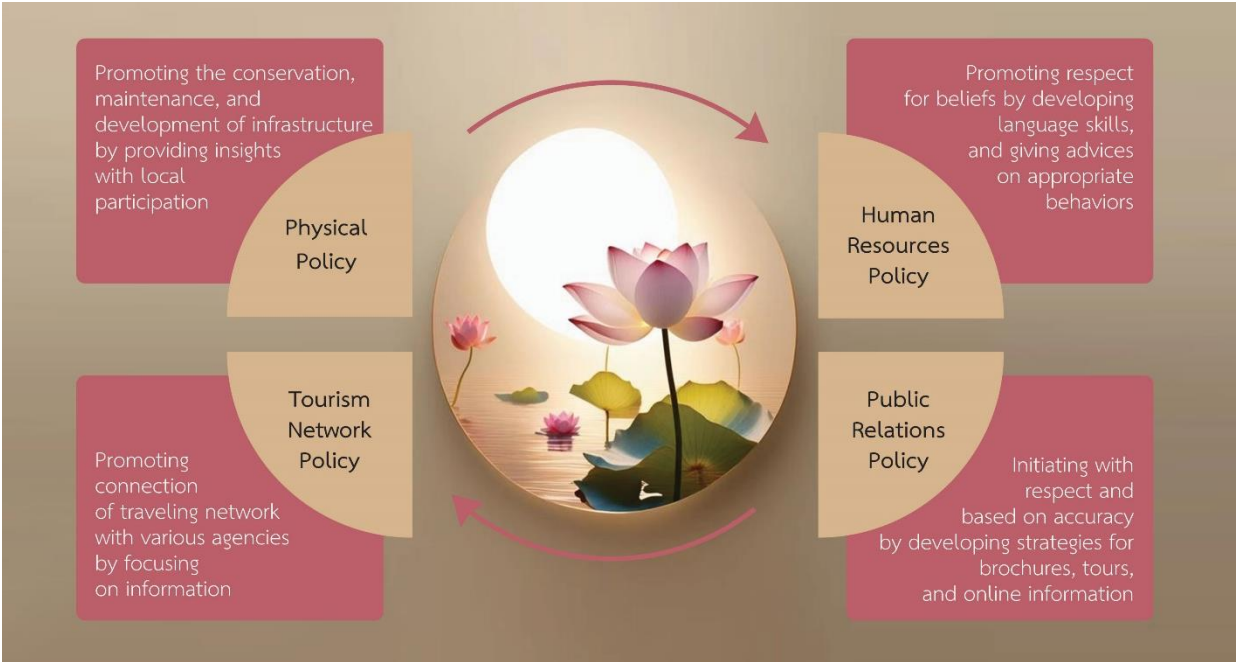

Figure 1 The synthesized knowledge from the research

จาก Figure 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย ประกอบด้วย 1) ด้านนโยบายกายภาพ (Physical Policy) เป็นการประกันการอนุรักษ์และบำรุงรักษาวัด ที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานปรับปรุง

เครือข่ายการคมนาคม ติดตั้งป้ายข้อมูลและกระดานลำนในสถานที่ทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมทัวร์หรือผู้นำเที่ยว ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับคำสอน พร้อมทั้งมีชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการอนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ โดยมีแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืนไปใช้เพื่อลดผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อม 2) ด้านนโยบายบุคคล (Human resources Policy) เป็นการทำให้มีการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการฝึกพัฒนาทักษะทางภาษาให้หลากหลาย อังกฤษ/จีน ให้สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถตอบคำถามของผู้เยี่ยมชมได้อย่างแม่นยำ และให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความสำคัญของการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับกิจกรรมที่เหมาะสม ผ่านความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรชาวพุทธในท้องถิ่น 3) ด้านนโยบายการประชาสัมพันธ์ (Public relations Policy) เป็นการริเริ่มประชาสัมพันธ์ทั้งหมดต้องดำเนินการด้วยความเคารพต่อวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของชาวพุทธ ให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ เกี่ยวกับสถานที่ทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติ และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ผ่านโบรชัวร์ที่ให้ข้อมูล ทัวร์พร้อมไกด์ นิทรรศการเชิงโต้ตอบ และแหล่งข้อมูลออนไลน์ 4) ด้านนโยบายเครือข่ายการท่องเที่ยว (Tourism network Policy) เป็นการสร้างความร่วมมือกับตัวแทนการท่องเที่ยวและบริษัททัวร์ที่เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวทางจิตวิญญาณหรือศาสนา หลักที่ควรพิจารณาต้องคำนึงถึง เป็นความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ อาจจะเป็นปัจเจกบุคคลหรืออาจเป็นสถาบันก็ได้ ให้มาเข้าเชื่อมประสานเป็นเครือข่ายกัน โดยเน้นที่การให้ข้อมูลข่าวสาร หรือการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เน้นการปฏิบัติ ประเพณี ความเชื่อความศรัทธาเลื่อมใสและคำสอนของชาวพุทธ

สรุปและข้อเสนอแนะ

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช นั้นควรเป็นการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ทางกายและทางจิตวิญญาณต่อสถานที่ท่องเที่ยววิถีพุทธ ที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์ให้ดูงดงาม สะอาดดูสบายตา ร่มรื่น มีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการที่มีคุณภาพ ผ่านการประชาสัมพันธ์แนะนำนักท่องเที่ยวที่หลากหลายช่องทางเพื่อให้มาเยี่ยมชม กราบไหว้บูชา และต้องเชื่อมโยงกับเครือข่ายการท่องเที่ยวอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียง โดยมีข้อเสนอแนะว่าต้องบูรณาการอนุรักษ์และบำรุงรักษาศาสนาสถานและโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสมแก่การท่องเที่ยววิถีพุทธ ฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ทักษะทางภาษา อังกฤษ/จีน ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดธาตุน้อยกับสื่อและผู้มีอิทธิพลต่อสื่อให้ครอบคลุม สร้างความร่วมมือกับตัวแทนการท่องเที่ยวและบริษัททัวร์ที่เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวทางจิตวิญญาณหรือศาสนา

References

- Boonyaphak, W. (2007). Tourism resource management. Sukhothai, Thailand: Sukhothai Thammarath Open University.
- Bowonkulpa, B. (2014). The Need to Develop Community Temples in The Thonburi Area to Become Tourist Destinations. [Unpublished master's thesis]. Siam University. Bangkok, Thailand.
- Chomphuwong, S. (2011). Social Science Research Methods (2nd ed.). Nakhon Si Thammarat, Thailand: Mahamakudraj University, Srithammasokrat Campus.
- Department of Religious Affairs, Ministry of Culture. (2014). Guidelines for the Implementation of Tourism Promotion Projects on Pilgrimage Routes in Religious Dimensions in 2014. Bangkok, Thailand: Department of Religious Affairs, Ministry of Culture.
- Khamsri, W. (2024). The Policies to Promote Buddhist Way of Tourism. (Yiamsuan, A., Interviewer).

- National Statistical Office. (2014). Survey of Travel Behavior of Thai People 2014. Bangkok, Thailand: Office of Forecasting Statistics, National Statistical Office.
- Phrakhru Phawanaphothikhun Somchai Kantasilo & Phra viman Gambhirapanno. (2017). The Support of Public Mind to Preserve the Touring-Places of the Buddhist Temples in Muang Khonkaen District, Khonkaen Province. [Research report, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen Campus]. DSpace at Mahachulalongkornrajavidyalaya University. <http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/428>.
- Phrakru Udonphawanakun Sajjasapho. (2020). Promoting Approach for Buddhist Tourism Management of Temples in Nayung District, Udonthani Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(3), 1024-1037.
- Phramaha Samran Thanuttamo Prasertsueng. (2018). The Monasteries Management for Cultural Tourism Attraction of Samutsonkhram Province. [Unpublished doctoral dissertation]. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand.
- Prasasakul, L. (2012). Tourist Behavior. Bangkok, Thailand: V.Print (1991) Company Limited.
- Saefang, Y. (2021). Taking Tourism Promotion Policy for Implementation for Personnel of Mae Hong Son Provincial Administrative Organization. *Journal of Arts Management*, 5(1), 134-149.
- Saelee, T. (2018). Suitable Community Tourism Management Network Model of the Ali Community and Ban Om Kaew Community Surin Province. [Unpublished master's thesis]. Ubon Ratchathani University. Ubon Ratchathani, Thailand.
- Somanat, J. (2024). The Policies to Promote Buddhist Way of Tourism. (Yiamsuan, A., Interviewer).